

**№ 1 (33)
2014**

Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заң шығару институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
<http://www.izrk.kz> сайтында
орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша
диссертациялардың негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес:
Б.М. Имашев (Төраға)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смағұлов
И.Ш. Борчашвили
М.Ш. Қоғамов

Редакциялық алқа:
Н.М. Әбдіров
З.С. Байниязова (Саратов қ., РФ)
С.Ф. Бычкова
М.Т. Ғабдуәлиев
Э.О. Дүйсенова
А.Д. Жүсіпов
Д.Ж. Игембаев
Т.Е. Каудыров
Ж.О. Құлжабаева
Ш.Р. Мырзаева
А.М. Нұрмағамбетов
Р.Т. Нұртаев
С.М. Рахметов
А.Ж. Сағидан
Ә.Г. Сақтағанов
Т.С. Сафарова
М.А. Сәрсембаев
Т.Ә. Серікбаев
У. Шапақ

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлік
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ.,
Орынбор қ., 8 үй
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.izrk.kz

Қазақстан Республикасы Заң шығару Институтының Жаршысы

ҒЫЛЫМИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖУРНАЛ

МАЗМҰНЫ

Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің әділет органдарының 2013 жылғы жұмыс қорытындысы бойынша кеңейтілген алқа отырысына баспасөз релизі, Астана қ., 2014 жылғы 20 ақпан.....	7
А.А. СМАҒҰЛОВ Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 193-бабын жетілдірудің кейбір мәселелері.....	12
Конституциялық және әкімшілік құқық	16
Н.А. БИЕКЕНОВ Қазақстан Республикасындағы киберқауіпсіздікті қамтамасыз етудің кейбір мәселелері.....	16
Л.А. ҚҰСАЙЫНОВА Мемлекеттік қызметтегі заңнама нормалары мен меритократия қағидаттарының арақатынасы туралы.....	21
А.С. ҚОСЖАНОВ Қазақстан Республикасының құқықтық мемлекет ретінде нарықтық экономика функцияларын жүзеге асыру әдістері.....	25
Азаматтық, азаматтық іс жүргізу құқығы.....	30
Е.Н. НҰРҒАЛИЕВА Шағын кәсіпкерлік субъектілері қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеу мәселелері.....	30
А.Е. ДӘУІТБАЕВА-МҰХТАРОВА Трансплантологияда адамның ағзалары мен ұлпаларын азаматтық құқықтың ерекше объектілері ретінде пайдалану.....	35
Қылмыстық құқық және қылмыстық іс жүргізу.....	40
С.М. РАХМЕТОВ Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің жаңа редакциясы жобасы жетілдіруді қажет етеді.....	40
Н.А. САРТАЕВА Бала құқығын қылмыстық-құқықтық қорғау: Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі мен оның жобасының жаңа редакциясына салыстырмалы-құқықтық талдау.....	47

М.Н. БАРАНОВ Бала бақытсыздығының себептері.....	57
Е.Т. НҰРМАҒАНБЕТ, А.Қ. ЖӘНІБЕКОВ Адвокат-қорғаушының дәлелдемелерді жинау құқығын иелену мәселесі.....	63
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану.....	69
М.А. СӘРСЕМБАЕВ Қазақстан заңнамасына енгізілетін КО (БЭК) нормаларының құқықтық табиғаты.....	69
А.Ж. САҒИДАН, Э.Т. КӘРІБАЕВА Халықаралық дамуға жәрдемдесудің қазақстандық стратегиясын қалыптастыру.....	76
Ж.И. ИБРАГИМОВ Интеграциялық процестердің қалыптасуындағы еуразиялық идеялардың рөлі.....	81
Құқықтық мониторинг.....	86
Т.Т. ҒАЛИЕВ Құқықтық мониторинг туралы.....	86
Мемлекеттік тілде заң шығару тәжірибесінен.....	90
Н.М. ПРИМАСШЕВ Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бақылау және қадағалауды ресімдеудің кейбір құқықтық-лингвистикалық мәселелері.....	90
С.Х. ЖҰБАНИЯЗОВА Заңнаманы үндестіру: лингвистикалық-құқықтық аспект.....	94
Г.К. АҚЫЛБЕКОВА Нормативті құқықтық актілердің қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіндерінің тең түпнұсқалығы мәселелері.....	98
А.А. МЕДИНАЕВА, Н.А. ХАМЗИНА Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіндегі бірізділік мәселелері.....	102
Ж.С. НҰРҒАЛИЕВА Тіл және терминдер әлемі.....	106
М. ӘБДІРЕЕВА, А.Т. БЕКЕН Заң шығармашылығындағы аударма мәселелері.....	109
А.Т. БЕКЕН Радмиссия туралы келісімдерді іске асырудағы кейбір мәселелер.....	112
Шетелдік тәжірибе.....	116
Б.В. МАЛЫШЕВ (Киев қ.) Құқықтық жүйені дамытудың нысаналы детерминациясы...	116
Е.А. ВЫСТОРОБЕЦ (Мәскеу қ.) Интерэкоқұқық және экологиялылық.....	123
Е.А. ЛЕГЕЗА (Днепропетровск қ.) Әкімшілік регламент Украинада әкімшілік қызметтерді ұсыну құралы ретінде.....	130
В.В. ГАРКУША (Днепропетровск қ.) Украинада жол жүру ережелерінің бұзылуын автоматты түрде тіркеу.....	136
Н.А. ПОТАПЕНКО (Киев қ.) Құқықтық білім берудің әлеуметтік құндылығы.....	140
Н.А. БАХШИЕВА (Баку қ.) Францияда әкімшілік сот өндірісін ұйымдастыру және оның ерекшеліктері.....	146
Л.Ю. МАНУКОВА (Днепропетровск қ.) АИТВ-инфекция немесе басқа жазылмайтын жұқпалы немесе соз ауруларын жұқтыруға байланысты қылмыс жасау жағдайы.....	150
М.А. КОЛЕСНИКОВ (Днепропетровск қ.) Украинада жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу бойынша әкімшілік қызметтерді ұсынуды жүргізуді белгілеуге қатысты.....	155
Ж.Т. МУСАЕВА (Бишкек қ.) Пәтер ұрлықтарын жасайтын тұлғалар туралы деректер...	160

Жас ғалым мінбері.....	164
Г.К. ТӨЛЕНОВА Тұрғын үй құрылысы қатынастарын зәңі рәсімдеу мәселелері.....	164
М.Е. ЖҰМАБАЕВА Модельдік заңнама актілері интеграциялық бірлестіктерге мүше- мемлекеттердің ұлттық заңнамасын жақындату аспабы ретінде.....	169
К.К. АХМЕТОВ, Ж.С. ДАЙЫРОВА ЕО корпоративтік заңнамасы интеграциялық процестердің даму факторы ретінде.....	172
Р.Е. ЖАҚЫПОВ, М.Х. ХАСЕНОВ Ең төменгі әлеуметтік стандарттар және кепілдіктер туралы.....	176
С.М. ШӘМШІНҰРОВА Тәуелсіз сот: тарихы және қазіргі заманғы жағдайы.....	182
Г.Б. ҚАРЖАСОВА Салықтарды төлеуден жалтарушы тұлғаның демографиялық, әлеу- меттік жағдайы.....	188
О.С. БЕКТИБАЕВА Қылмыстық істер бойынша қорғау жағдайының тактикалық шешу алгоритмінің ұғымы.....	193
Д.Ш. ТӨКЕЕВ Польша елі қылмыстық құқығының кейбір ерекшеліктері.....	197
Т.М. БАЙМАҒАМБЕТОВ Киберқылмыстылық: ақпарат көлемінің жаһандық өсуінің салдары ретінде қылмыстардың кейбір түрлері.....	202
А.К. МАХАМБЕТОВА Сот сараптамасының қылмыстық іс жүргізудегі маңыздылығы..	208
М.Е. ТҰРҒЫМБАЕВ Мұсылман құқығындағы қылмыс ұғымы мен белгілері мәселелері.....	212
Д.Қ. АХМЕТОВА Кейбір шетелдік заңнамаларда қылмыс жасаған тұлғаның өзінің кінәсін мойындауының реттелуі.....	217
Р.Ж. ҚОЖАХМЕТОВА Жеке сот орындаушысы институты әрекет етуде.....	223
А.С. МЕЙРМАНОВА Қылмыстық іс жүргізудегі азаматтық талап: негізгі мәселелер және келешекте дамуы.....	227
М.О. САРИМОВА Бала асырап алу туралы азаматтық істерді прокурордың қатысуымен қарау.....	232
Ақпараттық хабарламалар	237
2013 ж. 7 қарашада Астана қ. өткізілген «Кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістікке мүше мемлекеттердің заңнамасын үйлестіру» тақырыбындағы дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама.....	237
2013 ж. 15-16 қарашада Алматы қ. өткізілген Әкімшілік құқық бойынша «Әкімшілік рәсімдердің жалпы құқығы және оның жария құқықтың арнайы салалары үшін маңызы» атты IV халықаралық конференция туралы ақпараттық хабарлама.....	241
2014 ж. 5 наурызда Астана қ. өткізілген «Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің жобасы: қазіргі жағдайы және перспективалары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция туралы ақпараттық хабарлама.....	243
Даналық ойлар	245
Мерейтой	246
ҚР Парламенті Мәжіліс аппаратының редакциялау және аударма бөлімінің меңгерушісі, Мемлекеттік терминология комиссиясының мүшесі Дәуітәлі Омашұлына - 55 жыл.....	246
З.ғ.д., профессор Ж.С. Елубаевтың туғанына 60 жыл.....	248
З.ғ.д., профессор М.С. Бейбітовтің туғанына 60 жыл.....	250

**№ 1 (33)
2014**

Собственник и издатель:
ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года
Все материалы журнала
размещаются на сайте
<http://www.izrk.kz>

Включен в перечень изданий
для публикации основных
научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Редакционный совет:
Б.М. Имашев (Председатель)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смагулов
И.Ш. Борчашвили
М.Ч. Когамов

Редакционная коллегия:
Н.М. Абдиров
З.С. Байниязова (г. Саратов, РФ)
С.Ф. Бычкова
М.Т. Габдуалиев
Э.О. Дуйсенова
А.Д. Жусупов
Д.Ж. Игембаев
Т.Е. Каудыров
Ж.О. Кулжабаева
Ш.Р. Мырзаева
А.М. Нурмагамбетов
Р.Т. Нургаев
С.М. Рахметов
А.Ж. Сагидан
А.Г. Сактаганов
М.А. Сарсембаев
Т.С. Сафарова
Т.А. Серикбаев
У. Шапак

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан

Адрес:
Республика Казахстан,
010000, г. Астана,
ул. Орынбор, д. 8,
тел.: 8(7172) 74-02-06; факс: 8(7172) 74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.izrk.kz

Вестник Института Законодательства Республики Казахстан

научно-правовой журнал

СОДЕРЖАНИЕ

Пресс-релиз к расширенному заседанию коллегии Министерства юстиции Республики Казахстан по итогам работы органов юстиции за 2013 год, г. Астана, 20 февраля 2014 года.....	7
А.А. СМАГУЛОВ Некоторые вопросы совершенствования статьи 193 Уголовного кодекса Республики Казахстан.....	12
<i>Конституционное и административное право</i>	16
Н.А. БИЕКЕНОВ Некоторые проблемы обеспечения кибербезопасности в Республике Казахстан.....	16
Л.А. КУСАИНОВА О соотношении норм законодатель- ства и принципов меритократии на государственной службе.....	21
А.С. КОСЖАНОВ Методы осуществления функций рыноч- ной экономики в Республике Казахстан как правовом государстве.....	25
<i>Гражданское и гражданско-процессуальное право.....</i>	30
Е.Н. НУРГАЛИЕВА Проблемы правового регулирования труда работников субъектов малого предпринимательства	30
А.Е. ДАУТБАЕВА-МУХТАРОВА Использование органов и тканей человека в трансплантологии, как особых объектов гражданского права.....	35
<i>Уголовное право и уголовный процесс.....</i>	40
С.М. РАХМЕТОВ Проект новой редакции Уголовного кодекса Республики Казахстан нуждается в совершенство- вании.....	40
Н.А. САРТАЕВА Уголовно-правовая охрана прав детей: сравнительно-правовой анализ Уголовного кодекса Республики Казахстан и проекта его новой редакции.....	47

М.Н. БАРАНОВ Причины детского несчастья.....	57
Е.Т. НУРМАГАНБЕТ, А.К. ЖАНИБЕКОВ Проблемы правообладания в собирании доказательств адвоката-защитника.....	63
Международное право и сравнительное правоведение.....	69
М.А. САРСЕМБАЕВ Правовая природа норм ТС (ЕЭП), инкорпорируемых в законодательство Казахстана.....	69
А.Ж. САГИДАН, Э.Т. КАРИБАЕВА Формирование казахстанской стратегии содействия международному развитию.....	76
Ж.И. ИБРАГИМОВ Роль евразийских идей в становлении интеграционных процессов.....	81
Правовой мониторинг.....	86
Т.Т. ГАЛИЕВ О правовом мониторинге.....	86
Из практики законотворчества на государственном языке.....	90
Н.М. ПРИМАШЕВ Некоторые юридико-лингвистические проблемы регламентации государственного контроля и надзора в Республике Казахстан.....	90
С.Х. ЖУБАНИЯЗОВА Гармонизация законодательства: лингвистическо-правовые аспекты.....	94
Г.К. АКЫЛБЕКОВА Проблемы аутентичности текстов нормативно-правовых актов на казахском и русском языках.....	98
А.А. МЕДИНАЕВА, Н.А. ХАМЗИНА Вопросы единообразия Гражданского кодекса Республики Казахстан.....	102
Ж.С. НУРГАЛИЕВА Мир языка и терминов.....	106
М. АБДРЕЕВА, А.Т. БЕКЕН Вопросы перевода в законотворчестве.....	109
А.Т. БЕКЕН Некоторые вопросы реализации соглашений о реадмиссии.....	112
Зарубежный опыт.....	116
Б.В. МАЛЫШЕВ (г. Киев) Целевая детерминация развития правовой системы.....	116
Е.А. ВЫСТОРОБЕЦ (г. Москва) Интерэкоправо и экологичность.....	123
Е.А. ЛЕГЕЗА (г. Днепропетровск) Административный регламент как средство предоставления административных услуг в Украине.....	130
В.В. ГАРКУША (г. Днепропетровск) Автоматическая фиксация нарушений правил дорожного движения Украины.....	136
Н.А. ПОТАПЕНКО (г. Киев) Социальная ценность правового образования.....	140
Н.А. БАХШИЕВА (г. Баку) Организация и особенности административного судопроизводства во Франции.....	146
Л.Ю. МАНУКОВА (г. Днепропетровск) Обстановка совершения преступлений, связанных с заражением ВИЧ-инфекцией, или другой неизлечимой инфекционной болезнью, или венерическими болезнями.....	150
М.А. КОЛЕСНИКОВ (г. Днепропетровск) Относительно определения производства предоставления административных услуг по государственной регистрации прав на недвижимое имущество в Украине.....	155
Ж.Т. МУСАЕВА (г. Бишкек) Данные о лицах, совершающих квартирные кражи.....	160

Трибуна молодого ученого.....	164
Г.К. ТУЛЕНОВА Вопросы юридического оформления отношений по строительству жилых домов.....	164
М.Е. ЖУМАБАЕВА Модельные законодательные акты как инструмент сближения национального законодательства государств-членов интеграционных объединений.....	169
К.К. АХМЕТОВ, Ж.С. ДАИРОВА Корпоративное законодательство ЕС как фактор развития интеграционных процессов.....	172
Р.Е. ЖАКУПОВ, М.Х. ХАСЕНОВ О минимальных социальных стандартах и гарантиях....	176
С.М. ШАМШИНУРОВА Независимый суд: история и современность.....	182
Г.Б. КАРЖАСОВА Социально-демографическое состояние личности преступника, уклоняющегося от уплаты налогов.....	188
О.С. БЕКТИБАЕВА Понятие алгоритма тактического разрешения ситуации защиты по уголовным делам.....	193
Д.Ш. ТОКЕЕВ Некоторые особенности уголовного права Польши.....	197
Т.М. БАЙМАГАМБЕТОВ Киберпреступность: некоторые виды преступлений, как следствие глобального роста объема информации.....	202
А.К. МАХАМБЕТОВА Важность судебной экспертизы в уголовном процессе.....	208
М.Е. ТУРГУМБАЕВ Проблемы понятия и признаков преступления в мусульманском праве.....	212
Д.К. АХМЕТОВА Урегулирование признания лицом своей вины в совершении преступления в некоторых зарубежных законодательствах.....	217
Р.Ж. КОЖАХМЕТОВА Институт частного судебного исполнителя в действии.....	223
А.С. МЕЙРМАНОВА Гражданский иск в уголовном деле: проблемы и перспективы развития.....	227
М.О. САРИМОВА Рассмотрение гражданских дел об усыновлении (удочерении) с участием прокурора.....	232
Информационные сообщения	237
Информационное сообщение о круглом столе «Гармонизация законодательства государств-членов Таможенного союза и Единого экономического пространства», г. Астана, 7 ноября 2013 г.....	239
Информационное сообщение о IV-й Международной конференции по административному праву «Общее право административных процедур и его значение для специальных отраслей публичного права» г. Алматы, 15-16 ноября 2013 г.....	242
Информационное сообщение о международной научно-практической конференции «Проект Предпринимательского кодекса Республики Казахстан: состояние и перспективы», г. Астана, 5 марта 2014 г.....	244
Мудрые мысли	245
Юбилей	246
Зав.отделом редактирования и перевода Аппарата Мажилиса Парламента РК, члену Государственной терминологической комиссии Дәуітәлі Омашұлы – 55 лет.....	246
Д.ю.н., профессору Елюбаеву Ж.С. – 60 лет.....	248
Д.ю.н., профессору Бейбитову М.С. – 60 лет.....	250

Қаржасова Гүлдана Батырбайқызы,
Қазақ гуманитарлық заң университеті қылмыстық, қылмыстық-
атқару құқығы және криминология кафедрасының PhD докторанты

САЛЫҚТАРДЫ ТӨЛЕУДЕН ЖАЛТАРУШЫ ТҮЛҒАНЫҢ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ, ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ

Қылмыс жасаушы тұлғаның сипаты криминология ғылымындағы алдыңғы қатардағы, өте күрделі мәселелердің бірі болып табылады. Қылмыс жасаушының, заң бұзушы азаматтардың жеке басын танып-білудегі психологиялық және әлеуметтік талдау төмендегідей шешім шығаруға мүмкіндік береді: қылмыскер дегеніміз асқынған алақызумен және тіпті өзіне-өзі сенбейтін кері тартпа күдікшілдік іс-әрекеттерімен қоғамдық орта мен адамдық қасиеттерден алшақтаған жеке тұлға [1, 80 б.]. Біз қылмыс жасаған адамның тұлғасын анықтау барысында профессор Е. Қайыржановтың «личность преступника» деген терминді қазақ тілінде «қылмыскер тұлғасы» деу дұрыс деген көзқарасын бөлісе отырып, өз зерттеуімізде салықты төлеуден жалтару қылмыстарын жасаған тұлғалар сипаттамасының кейбір аспектілерін қарастырамыз [2].

Көптеген қылмыстардың алдын-алу, яғни барлық қылмыс жасаушылардың жеке тұлғасына бағытталса, адамның жеке басы осы қылмыстардың жасалу себептеріне ықпал етіп, барлық қылмыстық қылықтар тетігінің негізгі, басты және маңызды буыны болып табылады. Аталғандай қылықтарды пайда ететін ерекшеліктер алдын-алу шараларының тікелей

объектісі болуы қажет [3, 79 б.]

Адам баласы өмірге келген сәттен бастап қылмыскер болып тумайтыны белгілі. Жеке тұлғаның өмір жолындағы жағдайларға, әлеуметтік, экономикалық ахуалдарына, өскен ортасына, сол ортадағы қарым-қатынастарына, психологиялық немесе тағы басқа да өмірлік ерекшеліктеріне байланысты. Бұл тұста әрбір қылмыс жасаушының жеке басын зерттегенде әуелі сол адамның жеке басының адамгершілік, демографиялық, психологиялық және сол сияқты тағы басқа да ерекшеліктеріне назар аудару қажет.

Салықты төлеуден жалтару қылмыстарын жасағаны үшін сотталған адамдарды сипаттай отырып, біз көпшілікке айқын құрылымдарды бетке ұстаймыз. Олар үш тұрғыдан бағалайтын сипаттамалар: әлеуметтік-демографиялық, әлеуметтік-психологиялық және әлеуметтік-құқықтық.

Сонымен біздің зерттеуіміз осы салықты төлеуден жалтаруды жасағандардың жеке тұлғаларын танып-білуге бағытталып отыр.

Соттық статистиканың анықтамаларын ескере отырып, жүргізген зерттеуіміздегі салықты төлеуден жалтару қылмыстарын жасаған адамдардың жасы туралы мәліметтер:

1-кесте

ҚР ҚК 221 және 222-баптарымен сотталғандарды жасына байланысты бөлу

Жасы	Адамдардың саны	Қарастырылып отырған қылмыстар үшін сотталғандардың жалпы санына қатысты %
16-дан 18-ге дейін	0	0%
25-ке дейін	20	10%
30-ға дейін	62	32%
40-қа дейін	73	37%
50-ге дейін 50-ден жоғары	43	21%
	198	100%

Зерттеудегі 1-кестеде көрсетілгендей, қарастырылып отырған қылмыстарды 25-ке дейінгі жастағылар (10%) онша көп жасамаған. Басқаша айтқанда, аталған қылмыстарды көбінесе 25-тен асқан жастағы адамдар жасаған (90%), олардың ішінде ең көбі жастары 30-40-қа дейінгілер (37%), екінші орында 25-30-қа дейінгі жастағылар (32%), үшінші орында 50-ге дейінгі және 50-ден асқан жастағылар (21%), ең соңында 16-18 жастағылар (0%). Зерттеу жұмыстарының нәтижесі негізінде, салықты төлеуден жалтару қылмыстары 25-50-ден жоғары жастағылар арасындағы мәселеге айналып отыр деп тұжырымдауға болады.

Жан-жақты жүргізілген криминологиялық

зерттеу жұмыстары, статистикалық мәліметтер, сотталғандарды арнайы санау материалдары қылмыскерлер арасында әйелдерге қарағанда ер адамдар едәуір көп екендігін (80%) дәлелдейді [4].

Зерттеу аясында аталмыш қылмыстарға байланысты қылмыстық істерді оқып зерттеу барысында байқағанымыз – қылмыстарды ер адамдар жасаған. Осы қылмыс үшін сотталғандардың 80,2% ер адамдар құраса, 19,8% әйелдер құрайды. Егер барлық сотталған ер адамдар мен әйелдердің әрқайсысын 100% деп алсақ, олардың әрқайсысының жастарын топтап бөлу төмендегі 2-кестеде берілген:

2-кесте

**Сотталғандарды жынысына, жасына байланысты бөлу
(пайыздық көрсеткішпен)**

	16-18 жас	19-25 жас	26-30 жас	31-40 жас	41-50 жас	50-ден жоғары	Нәтижеде
Еркектер	0	19	28	38	18	8	100%
Әйелдер	0	21	38	20	2	-	100%

2-кестеде келтірілген мәліметтерді талдау барысында, салық төлеуден жалтару қылмыстарын жасаған ер адамдардың саны 19-дан 25 жасқа дейін кеміп, 26 мен 30 жас аралығында көбейген, ал сонан соң 31-40-қа дейін одан да жоғары күрт көбейетіндігін, келесі 41 мен 50 жас аралығында азайғанын байқауға болады. Сондай-ақ, қарастырылып отырған қылмысты жасауда әйелдер 19-25 жас

аралығында еркектерге қарағанда көп болып, 26-30, 31-40 жастар аралығында үлес салмағы төмендей келіп, ересек жастарда қылмысқа бармайтындығын көруге болады.

Егер әрбір жас тобындағы адамдардың санын шартты түрде 100% деп алсақ, онда еркектер мен әйелдердің үлестік салмағы 3-кестеде былайша көрінеді:

3-кесте

Әр жас санаттарындағы ер адамдардың әйелдерге қатынастылығы

	16-18 жас	19-25 жас	26-30 жас	31-40 жас	41-50 жас	50-ден жоғары	Нәтижеде
Еркектер	0%	38,1%	80,5%	90,8%	98,6 %	-	100%
Әйелдер	0%	61,9%	19,5%	9,2%	1,4%	-	-

1, 2 және 3-кестелерде келтірілген көрсеткіштерді салыстыру барысында мына жағдайды байқауға болады: жастың ұлғаюына байланысты әйелдердің абсолюттік саны көбейген сайын олардың бұл топтардағы үлестік салмағы

азаяды, сонымен қатар еркектерде жас ұлғайған сайын қылмыс жасағандардың абсолюттік саны да, үлестік салмағы да өсіп отыр. Бұл жағдайды келесідей түсіндіруге болады, яғни зерттеу жұмыстарының мәліметтері бойынша

31-40 жастағылар арасындағы әйелдердің үлес салмағы азая түсіп, 41-50 жастағылар тобында қылмыскер әйелдер кездеспеген, сондай-ақ, жастары 31-40-тан жоғары топтағы еркектердің саны 19-25 жастағыларға қарағанда 2,5 есе көбейіп отыр.

Біздің саралауымызша, адамдардың белгілі бір тобының әлеуметтік сипаттамасын анықтағанда, олардың білім деңгейіне де көңіл аудару керек. Зерттеу көрсетіп отырғандай,

салық төлеуден жалтарып сотталғандардың білім деңгейі қылмыс жасаған мезеттерінде келесідей, яғни толық емес орта білімі 8-9 сынып 0,2%; орта білім (мектеп, гимназия) 2,4%; орта-техникалық (техникум, лицей) 6%; толық емес жоғары білімі барлар 8%; жоғары білімділер 83,4%, зерттеуде бастауыш білімі барлар (1-4 сынып), орташа мамандығы барлар, ешқандай білімі жоқтар кездескен жоқ.

4-кесте

Түрлі жастағы сотталғандарды білім деңгейі бойынша бөлу

Жасы	Жоғары	Аяқталмаған жоғары	Орта тех-лық колледж	орта арн. ПТУ	10-11 сынып	8-9 сынып	1-4 сынып	білімі жоқ
18								
25	43,89%	40,11%	12%		4%			
30	85%		10%		5%			
40	93%	1,5%	3,5%		1%	1%		
50	96,8%		1,2%		2 %			
50-ден жоғары	98 %	-	2%	-	-	-	-	-

Салық төлеуден жалтарудың 82 пайызында бастамашы мекеменің басшысы, басқаша айтқанда, иесі болып табылады. Осы жағдайда мекеме басшысы бухгалтерін шаруашылық-қаржылық операцияларды жүргізгені туралы хабардар етпейді. Бухгалтер еңбек шарты немесе қоса атқарушылық негізінде жұмыс істейді, ол мекеменің табысын бөлісуде қатыспайды, соған байланысты салық салу объектісін жасыруға аз қызығушылық білдіреді.

Кез келген адамның, сонымен қатар, қылмыскердің де әлеуметтік бейнесі елеулі деңгейде оның жанұялық жағдайымен анықталады. Жанұя мәселесі – қазіргі таңда ең көкейкесті әлеуметтік мәселе. Адамның қоғамға деген дұрыс көзқарасы, ең алдымен, жанұяда қалыптасады. Жүргізген зерттеу жұмыстарымыздың нәтижесі негізінде, аталмыш қылмыстарды жасағаны үшін сотталғандардың жанұялық жағдайын келесідей сипаттауға болады: үйленгендер (тұрмыстағылар) - 14,67%, бойдақтар (тұрмыс құрмағандар) - 73,22%, ажырасқандар мен жесірлер әрқайсысы - 12,11% құрайды. Сотталғандардың жанұялық жағдайын талдау барысында 30 жасқа дейінгілердің 87,5% қылмыс жасаған мезетте некеге тіркелмегені немесе біреумен бірге тұрмағаны анықталды.

Біздің көзқарасымызша, ерекше көңіл аударатын мәселе – бас бостандығынан айырылған адамдардың қандай отбасында тәрбиеленіп өскендігі. Сұралғандардың 85,6% әке-шешесі бар толық жанұяда тәрбиеленген. Алаңдатарлық жағдай – сотталғандардың көбісі (14,4%) толық емес жанұяда өсіп тәрбиеленген, соның ішінде 65,6% - жанұяда әкесіз. Әрине, бұның өзі жеке тұлға болып қалыптасу кезеңінде кері әсерін тигізеді. Мәселен, жанұяда жалғыз болып, баланы тәрбиелеу қиындыққа түседі. Жалғыз басты аналарға өмірдің қиыншылықтарына қарсы тұру өте қиын. Олардың көбі жанұясын асырау мақсатында күн демей, түн демей жұмыс істейді, ал бос уақыттарын үй шаруасымен айналысуға арнайды. Соның салдарынан балалары өздерімен өздері, бақылаусыз қалып отырады. Осының нәтижесінде олар көшедегі жат қылықтардың құрбаны болады. Артынан басқа балаларды да өздерінің қатарына тарта бастайды. Сондықтан қазіргі күні жанұя мәселесі алдымызда тұрған көкейтесті әлеуметтік мәселелердің бірі болып саналады. Мәселен, адамның жеке тұлға болып қалыптасуына да осы жанұяның ықпалы бар. Дегенмен, толық жанұяларда да бәрі қарық болып жатыр деп ұйғарым жасауға болмайды.

Қылмыскердің жеке тұлғалық ең маңызы бар құрылымдық элементі - әлеуметтік-құқықтық сипаттамасын қарастырғанымызда, қылмыстық-құқықтық белгілеріне баса назар аударуды қажет етеді. Яғни, жасалған қылмыстың түрі, оның мақсаты және ниеті, қылмыскердің жалпы және арнайы рецидивтік рөлі, тағайындалған

жазаның түрі және мөлшері т. б. Зерттеу жүргізу барысында анықталғандай, әрбір бесінші қылмыс топтасып жасалынған. Жалпы қылмыстың 61,11%-ын жалғыз адам, 27,78%-ын екі адамнан тұратын топтар, 11,11%-ын үш және одан да көп адамдардан тұратын қылмыстық топтар жасаған.

5-кесте

Өртүрлі жастағы сотталғандарды сотталғандығына байланысты бөлу

Жас аралығы	16-18	19-25	26-30	31-40	41-50	50-ден жоғары
Сотталғандар	33,33%	55,55%	40%	71,42%		
Сотталмағандар	66,67%	44,45%	60%	28,58%	100%	

Қорыта келе, келтірілген мәліметтерді талдау негізінде салықты төлеуден жалтару қылмыстарын жасағаны үшін сотталған адамдардың криминологиялық сипаттамасын былай суреттеуге болады: негізінде бұлар басқа заңды орындайтын тұлғаларға қарағанда, 25-50 аралығындағы ер, әйел адамдар, оның ішінде: ерлер – көбінесе басшылар, әйелдер – көбінесе

бухгалтерлік қызметті жүзеге асырушылар мен есеп жасаушылар, басшыларымен уағдаластықта болушылар, білім деңгейі жоғары және жоғары оқу орынынан кейінгі білімі барлар, қылмыс жасаған мезетте тіркелген некеде немесе біреумен бірге тұрмаған басым көпшілігі қалалық аудандар тұрғындары, бұрын сотталмағандар болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Криминология: Учебник / Под ред. акад. В.Н. Кудрявцева, проф. В.Е. Эминова. – М.: Юрист, 1997. – 512 с., 80-б.
2. Қайыржанұлы Е. Маскүнемдік-қылмыс көзі. – Алматы: Қазақстан, 1993. – 12-13 бб., 12-б.
3. Криминология: Учебник / Под ред. акад. В.Н. Кудрявцева, проф. В.Е. Эминова. – М.: Юрист, 1997. – 512 с., 79-б.
4. Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің Қазақстан Республикасындағы соттары мен құқық қорғау органдары қызметінің нәтижелері және қылмыстылық туралы 2008-2012 жылдар аралығындағы статистикалық мәліметтер жиынтығы, Астана қаласы, 2008-2012 ж.

Мақалада автор салықтарды төлеуден жалтарушы тұлғаның демографиялық, әлеуметтік жағдайын қарастырады.

Түйін сөздер: қылмыс, қылмыскер, салықты төлеуден жалтару қылмысы, қылмыстың объектісі, қылмыстың субъектісі, демографиялық, әлеуметтік жағдай.

В статье автор рассматривает социально-демографическое состояние личности преступника, уклоняющегося от уплаты налогов.

Ключевые слова: преступление, преступник, преступления от уклонения уплаты налогов, объект преступления, субъект преступления, демографическое, социальное состояние.

The author examined all sides of criminal criminological research subjects offenders from avoiding taxes.

Keywords: *crime, the object of the crime, the objective side of the crime, subject of the crime, the subjective side of the crime, demographic, social status*

Гүлдана Батырбайқызы Қаржасова,

Қазақ гуманитарлық заң университеті қылмыстық, қылмыстық-атқару құқығы және криминология кафедрасының PhD докторанты

Салықтарды төлеуден жалтарушы тұлғаның демографиялық, әлеуметтік жағдайы

Каржасова Гульдана Батырбаевна,

Казахский гуманитарный юридический университет, докторант PhD кафедры уголовного права, уголовно-исполнительного права и криминологии

Социально-демографическое состояние личности преступника, уклоняющегося от уплаты налогов

Karzhasova Guldana Batyrbaevna,

Kazakh Humanitarian Law University of the Republic of Kazakhstan PhD doctoral student in Department of Criminal Law, Criminal Executive Law and Criminology

All sides of criminal criminological research subjects offenders from avoiding taxes

